

כי תשא

1. מנחות (צ"ט, א')

(דברים י-ב) אשר שברת ושמתם בארון תני רב יוסף מלמד שהלוחות ושברי לוחות מונחין בארון מכאן לתלמיד חכם שישב תלמודו מחמת אונסו שאין נוהגין בו מנהג בזיון. אמר ריש לקיש פעמים שביטולה של תורה זהו יסודה דכתיב (שמות לד-א) אשר שברת אמר לו הקב"ה למושה יישר כחך ששברת.

2. שמות רבה (פרשה מ"ו)

א ויאמר ה' אל משה פסל לך, הדא הוא דכתיב (איוב יא, ו): ויגד לך תעלמות חכמה, אתה מוצא בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא (שמות לב, ז): לך רד כי שחת עמך, הנה תופס בלוחות ולא הנה מאמין שחטאו ישראל, אמר אם איני רואה איני מאמין, שנאמר (שמות לב, יט): ויהי כאשר קרב משה אל המחנה, שלא שברן עד שראה בעיניו. אי להם לבני אדם שהם מעידים מה שאינם רואים, אפשר שלא הנה משה מאמין בהקדוש ברוך הוא שאמר לו: כי שחת עמך, אלא הודיע משה דרך ארץ לישראל, אפלו שיהא אדם שומע דבר מן יחידי נאמן, אסור לקבל עדותו לעשות דבר על פיו אם אינו רואה.

דבר אחר, שפרחו הפתובים מן הלוחות, לך שברן, שנאמר (דברים ט, טז): וארא והנה חטאתם לה' אלקיכם, ראה משה שחטאו ושבר את הלוחות. משל לשר שנטל אשה וכתב לה כתובה ונתנה ביד השושבין, לאחר ימים יצא עליה שם רע, מה עשה השושבין? קרע את הכתובה, אמר: מוטב שתהא נדונית כפנויה ולא כאשת איש, כך עשה משה, אמר אם אין אני משבר את הלוחות אין לישראל עמידה, שנאמר (שמות כב, יט): זבח לאלהים יחרם, מה עשה שברם, אמר לו להקדוש ברוך הוא לא היו יודעין מה הנה כתוב בהם.

דבר אחר, וארא והנה חטאתם לה' אלקיכם, ראה שאין לישראל עמידה, וחבר נפשו עמהם ושבר את הלוחות, ואמר להקדוש ברוך הוא הם חטאו ואני חטאתי ששברתי הלוחות, אם מוחל אתה להם אף לי מחל, שנאמר (שמות לב, לב): ועתה אם תשא חטאתם, כן לחטאתי מחל, ואם אין אתה מוחל להם אל תמחל לי, אלא (שמות לב, לב): מחני נא מספרך אשר כתבת.

אמר רבי אחא, לא זז משם עד שפנה חטיה שלהם, שנאמר (שמות לב, טו): ויפן וירד משה, פיון שפנה חטיה שלהם, אמר משה הרי הנה לישראל מי שיבקש עליהם, אני מי יבקש עלי, התחיל מצטער על שבור הלוחות, ואמר לו הקדוש ברוך הוא אל תצטער בלוחות הראשונות, שלא היו אלא עשרת הדברות לבד, ובלוחות השניים אני נותן לך שיהא בהם הלכות מדרש ואגדות, הדא הוא דכתיב: ויגד לך תעלמות חכמה פי כפלים לתושיה.

3. שפת אמת (כי תשא, תרל"ז)

במדרש וישבר אותם כו'. כיון שראה משה רבנו ע"ה שאין לישראל עמידה- חיבר עצמו עמהם הם חטאו ואני חטאתי כו' ע"ש. ואין מובן. וגם קשה, הא איתא שראה אותיות פורחות באויר לכן שיבר אותם כו'. ונראה ביאור העניין, כי בוודאי התורה תלוי בהכנת בני ישראל שהם מקבלי התורה. וכתוב "חרות על הלוחות"- חירות מיצה"ר, ממלאך המות, ממתיה כו'. וקשה, מה פירוש "על הלוחות"? רק כפי מה שנחקק ונחרת הארת התורה בלבות בני ישראל- כך נחקקו האותיות בלוחות גם כן. שעיקר הכתיבה- בלב, כמ"ש "כתבם על לוח לבך". ולכן, כשחטאו בני"- אותיות פורחות כו'. אמנם מרע"ה לא חטא באמת, והיה בכוחו להחזיק התורה, כמו שאמר לו הקב"ה "ואעשה אותך לגוי גדול". אך כי מסר נפשו בעבור בני", ולא רצה לפרוד עצמו מהם, ועל ידי זה שחיבר עצמו עמהם, ולא נפרש מהם, שהיו חביב אצלו כללות בני" מהלוחות, שהיה יודע רצון הבורא שכנסת ישראל חביבין אליו מהכל, ועל ידי זה גופא- היו האותיות פורחות כנ"ל, ולכן שיבר אותן כנ"ל. ובאמת על ידי זה שחיבר עצמו לכללות

בנ"י- עי"ז תיקן אותם. כי כמו שהיה הוא עמהם, באופן זה ההתכללות- לא חטאו, כי בשעת החטא לא היה עמהם.

4. שערי יושר- הקדמה

ולראשית ההכשרה לזה, שיהיה ראוי לקניין תורה, הצריכה תורה תנאים מיוחדים, ותנאי הראשון הוא העמל והיגיעה, כמו שדרשו חז"ל "אם בחוקתי תלכו- שתהיו עמלים בתורה", ושאר עניינים הדרושים לקניין תורה. ואפשר לבאר עפ"י זה ענין שבירת הלוחות שלא ראיתי ביאור ענין זה, שבהשקפה ראשונה הוא ענין סתום, היתכן שמושה רבינו ע"ה היה חושב שבשביל שעשו ישראל את העגל, ישארו בלי תורה ח"ו?! והיה ראוי לו להמתין מללמדם עד שיתקנו מעשיהם, אבל לא לשברם לגמרי ואח"כ להתנפל לפני ה' לבקש לוחות שניות, והנה חז"ל קבלו שסגולה מיוחדת היתה בלוחות הראשונות, דאמרינן בגמ' (עירובין דף נ"ד) "מאי דכתיב חרות על הלוחות? אלמלא לא נשתברו הלוחות הראשונות- לא נשתכחה תורה מישראל", היינו שהיתה סגולה בהם שאם למד אדם פעם אחת- היה שמור בזכרונו לעולם, וענין זה הרגיש משרע"ה שעלול על ידי זה להיות חילול הקודש נורא מאד, שאפשר שיזדמן שיהיה איש מושחת ומגואל במעשים רעים, בקי בכל חדרי התורה, ולמד משה רבינו ע"ה קל וחומר מקרבן פסח שאמרה תורה "וכל בן נכר לא יאכל בו", ולכן מצא משרע"ה שראוי ללוחות אלה שישתברו, ולהשתדל לקבל לוחות אחרים, היינו דהלוחות הראשונים היו מעשה אלקים כמו גוף הכתב, כמו שמפורש בתורה, והלוחות האחרונים היו מעשה ידי אדם כמ"ש "פסל לך שני לוחות אבנים", וענין הלוחות הוא דבר המעמיד ומקיים, שלא יהיו אותיות פורחות באויר, וכיון שהיו מעשה ה'- היה עומד לעד, אבל השניות שהיו מעשה אדם- אינם מתקיימים, רק בתנאים וגדרים, ותחילת קבלת התורה ע"י מרע"ה היתה דמות ואות לכל בני ישראל מקבלי התורה, שכמו שאמר הקב"ה למרע"ה פסל לך שני לוחות אבנים, כמו כן הוא רמוז לכל מקבלי התורה, שיכין כל איש ישראל לוחות לעצמו, לכתוב עליהם דבר ה', וכפי הכשרתו בהכנת הלוחות- כן תהיה קבלתו מתחילה, וכן גם אחרי זה- אם יתקלקלו אצלו הלוחות- אז לא תתקיים התורה, ועל ידי זה לא יהיה מצוי כל כך עניין פחד משרע"ה, שלפי ערך מעלת האדם ביראת ה' ובמידות, שהוא לוח לבבו- לפי ערך זה ינתן לו מן השמים קניין התורה, ואם יפול אח"כ ממדרגתו- לפי ערך זה תשכח התורה ממנו.